

REPUBLIKA SLOVENIJA
DRŽAVNI SVET

Komisija za izobraževanje, kulturo, znanost, šport in mladino

Številka: 001-02-3/2023/5
Ljubljana, 6. 3. 2024

EPA 1186-IX

Komisija Državnega sveta za izobraževanje, kulturo, znanost, šport in mladino je na podlagi drugega odstavka 56. člena Zakona o Državnem svetu (Uradni list RS, št. 100/05 - uradno prečiščeno besedilo, 95/09 - odl. US in 21/13 - ZFDO-F in 81/18-odl. US) ter 20. člena Poslovnika Državnega sveta (Uradni list RS, št. 70/08, 73/09, 101/10, 6/14, 26/15, 55/20, 123/20, 67/22 in 69/23) sprejela naslednje

M N E N J E

**k Predlogu zakona o spremembah in dopolnitvah
Zakona o javni rabi slovenščine (ZJRS-B), druga obravnava.**

Komisija Državnega sveta za izobraževanje, kulturo, znanost, šport in mladino je na 14. seji 6. 3. 2024 obravnavala Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o javni rabi slovenščine (ZJRS-B) (v nadaljevanju: predlog zakona), ki ga je v obravnavo Državnemu zboru predložila Vlada Republike Slovenije.

Komisija predlog zakona **podpira**.

* * *

S predlogom zakona se vzpostavlja podlaga za varovanje slovenskega jezika tudi v digitalnem okolju, saj nekaterih določb zakona v obstoječi obliki zaradi razmaha globalnih ponudnikov elektronskih izdelkov in digitalnih storitev v praksi ni bilo več mogoče izvajati. Predlog zakona opredeljujejo pojem javne rabe slovenščine, ki naj bi pristojnim inšpektoratom omogočila izvajanje zakona na nekaterih področjih uporabe, ki so veljala za zasebna, pri čemer gre predvsem za elektronske naprave prek operacijskih sistemov, ki se upravljajo prek uporabniških vmesnikov. Podpora slovenščini bo za proizvajalce določenih kategorij oz. modelov elektronskih naprav po novem obvezna. Predlog zakona določa obveznost države, da podpira razvoj slovenskega jezika v digitalnem okolju in spodbuja podporo slovenščini tudi pri proizvajalcih in ponudnikih digitalnih storitev, ki niso registrirani v RS.

* * *

Komisija izpostavlja pripombe Komisije za slovenski jezik v javnosti pri SAZU, Slavističnega društva Slovenije in Zveze društev slepih in slabovidnih Slovenije ter jih podpira. Komisija na podlagi njihovih pripomb, ki so bile sicer predlagatelju posredovane že v času oblikovanja predloga zakona in kasneje tudi v javni razpravi junija in julija 2023, pa ne upoštevane, opozarja na določene pomanjkljivosti pri opredelitvi predlaganih sprememb, saj ni povsem jasno, ali je namen sprememb zakona ščititi tujce pred rabo slovenščine v RS ali čim bolj jasna zakonska dosledna

ureditev rabe slovenščine na vseh področjih jezikovne krajine v RS. Pri predlaganih zakonskih rešitvah se pojavi osnovna zadrega glede razumevanja prednostne vsebine tega zakona, torej zastopanost slovenskega jezika na vseh področjih v RS, s tem povezana raba slovenskega jezika in različni načini oz. sredstva rabe slovenščine; eden od načinov rabe je tudi digitalizacija, ki pa jo predlog zakona v določenih segmentih kot način rabe postavlja pred slovenski jezik, ki je osrednja vsebina tega zakona.

Komisija nadalje izpostavlja ne zadosti natančno opredelitev pojma javna raba slovenščine v 1. členu predloga zakona, saj njegova pomanjkljiva definicija omogoča prosto presojo njegove uporabe, ne glede na način zaznave in ne glede na medij oz. izvajanje zakona bi bila v tem delu prepuščena prosti presoji posameznika, ustanovi, organizaciji itd.

Komisija opozarja tudi na predlagani 11.a člen, ki omogoča prioriteto enega segmenta jezikovno-tehnološke dejavnosti pred vsemi drugimi jezikoslovnimi prizadevanji, čeprav je vsebina zakona slovenščina v javni rabi.

Komisija opozarja tudi na pripombe v zvezi z nujno vključitvijo brajice v predlog zakona kot uradno priznane oblike zapise slovenskega jezika za slepe in slabovidne in razvojem digitalnih tehnologij v slovenščini za slepe.

Komisija se je v razpravi opredelila tudi do konkretnih pripomb Zveze društev slepih in slabovidnih Slovenije in jih podprla. Komisija kvalificiranim predlagateljem amandmajev predlaga, da v nadaljevanju zakonodajnega postopka povzamejo kot svoje in matičnemu delovnemu telesu Državnega zbora predlagajo v sprejem naslednje amandmaje:

k 1. členu:

V 2. členu se 2. odstavek dopolni tako, da se glasi:

»Javna raba slovenščine obsega vsako pisno, govorno ali drugače vidno, slušno ali na otip zaznavno rabo slovenščine, vključno z oblikami njenega zapisa kot je brajica na katerem koli nosilcu, fizičnem ali digitalnem, ki ni namenjena izključno zasebni rabi.«

Obrazložitev:

V predlaganem besedilu v drugem odstavku predloga zakona dikcija »na otip zaznavno rabo slovenščine« ne omogoča neposrednega razumevanja, da takšna dikcija vključuje tudi brajico, ki predstavlja osnovno pismenost slepih in slabovidnih. Zato se v drugi vrstici drugega odstavka za besedo »slovenščina« in pred besedno zvezo »na katerem koli nosilcu« predlaga dopolnitev z besedilom »vključno z oblikami njenega zapisa, kot je brajica«. Brajica je uradno priznana kot oblika zapisa slovenskega jezika in od leta 2016 je v Sloveniji dogovorjen standard zapisa slovenske brajice. Nepoznavalec intence predlagatelja predloga zakona bi tako lahko pomislil, da gre za tipni/reliefni zapis črk slovenske abecede v latinici, zato se predlaga »oblika njenega zapisa« brajico. Brajica je kot uradni zapis slovenščine za slepe in slabovidne, obstaja tudi specializirana knjižnica za slepe in slabovidne (kot koncesijsko dejavnost jo izvaja Zveza društev slepih in slabovidnih Slovenije), ki za slepe omogoča pretvarjanje strokovne in leposlovne literature tudi v brajico. Država obenem financira tudi izdajo učbenikov za slepe in slabovidne učence ter dijake v

brajci, prav tako je brajeva vrstica kot bralni pripomoček priznan medicinsko tehnični pripomoček s strani Pravil obveznega zdravstvenega zavarovanja za dobo 5 let. Obstajajo tudi sodbe, ko so bili slepi udeleženci v sodnih procesih upravičeni do prejema celotnega sodnega spisa v brajici na strošek sodišča.

k 4. členu:

2. odstavek novega 11.a člena se dopolni oz. spremeni tako, da se po novem glasi:
»(2) Zagotavljanje in spodbujanje javne rabe slovenščine v digitalnem okolju in na spletu vključujeta predvsem financiranje ali sofinanciranje prednostnega razvoja, vzdrževanja in nadgradnje jezikovnih tehnologij, jezikovnih virov ter digitalnih tehnoloških sredstev za premagovanje jezikovnih ovir iz proračuna Republike Slovenije.«

Obrazložitev:

V okviru EU financiranega projekta posodobitve knjižnice slepih in slabovidnih je Zveza društev slepih in slabovidnih Slovenije s pomočjo partnerjev (Institut Jozef Stefan, Amebis, Alpineon, idr.) zagotovila razvoj takrat vrhunske slovenske govorne sinteze e-Bralec, ki je imela tudi različico za uporabo na pametnih telefonih. Pogodba je partnerje zavezala, da so jo razvijali, vzdrževali in posodabljali še tri leta po predaji v brezplačno uporabo vsem slepim in slabovidnim (pa še mnogim drugim). Kljub prizadevanjem Zveze, da bi Ministrstvo za kulturo po letu 2018 namenilo za podaljšanje te pogodbene obveznosti (posodabljanje in nadgradnjo ter vzdrževanje e-Bralca, se Ministrstvo za kulturo na to ni odzvalo. Tako e-Bralec na pametnih telefonih slepih in slabovidnih uporabnikov že precej časa ne deluje več, saj je bilo več posodobitev osnovnih operacijskih sistemov Android ali IOS, v novem okolju pa sinteza e-Bralec ne deluje. E-Bralca so tako morali slepi in slabovidni zamenjati z bistveno slabše razumljivo sintezo, narejeno v tujini, ki ne temelji na slovenskem jezikovnem korpusu. Tudi na osebnih računalnikih je vedno več težav. Ob tem se izpostavlja, da je bil e-Bralec sprejet tudi v široko uporabo vsepovsod, kjer je bila predvidena ali potrebna govorna najava različnih informacij široke rabe (napoved prihoda vlakov, avtobusov, delovanja bankomatov z govorno podporo, itd.).

Predlagana dikcija daje pristojnemu Ministrstvu za kulturo pravno podlago za izvajanje javnih razpisov, ki omogočajo samo razvoj novih produktov in iz javnih sredstev financiranje vzdrževanja jezikovnih tehnologij, jezikovnih virov in digitalnih tehnoloških rešitev za premagovanje jezikovnih ovir. Gre še za en pomemben vidik v novem 11.a členu, ki pa bo s sprejetjem predlagane dikcije delno ali mogoče v celoti nagovorjen, to je razvoj in vsaj vzdrževanje slovenske govorne sinteze – tudi s pomočjo proračunskih sredstev RS iz naslova javnega interesa ohranjanja slovenskega jezika, vzpostavitve slovenskih jezikovnih nevronske mreže v digitalni obliki ter nediskriminacije slepih in slabovidnih ter drugih oseb z motnjami branja. Enakovredna funkcionalnost naprave v slovenskem jeziku ne bo vzpostavljena, če bo govorna sinteza prepuščena tujemu proizvajalcu naprave in jo bo ponujal na slovenskem trgu. Če bo obstajala govorna sinteza za širšo rabo, financirana vsaj s 50 % sredstev, ostalo prek zasebnih ponudnikov, potem bo omogočena kakovostna podpora pri uporabi elektronskih naprav ter operacijskih sistemov.

* * *

Komisija se je opredelila tudi do pripomb k veljavnemu Zakonu o javni rabi slovenščine Komisije za slovenski jezik v javnosti pri SAZU, Slavističnega društva Slovenije in Zveza društev slepih in slabovidnih Slovenije, ki sicer niso vsebina predloga zakona, vendar so vitalnega pomena z vidika podpore javni rabi slovenščine za vse njene uporabnike, ter jih podprla. Njihovi predlogi sprememb in dopolnitev zakona so bili posredovani predlagatelju predloga zakona že v času njegovega oblikovanja v medresorski delovni skupini in kasneje v času javne razprave, vendar niso bili upoštevani s pojasnilom pristojnega ministrstva, da se tokratne spremembe in dopolnitve zakona nanašajo izključno na digitalizacijo slovenščine.

Pripombe se nanašajo na 18. člen, ki govori o imenih obratov, lokalov in drugih poslovnih prostorov in bi ga veljalo spremeniti tako, da bi se glasil: »(1) Obrati, prodajalne, gostinski in drugi lokali ali drugi poslovni prostori so poimenovani v slovenščini. (2) Ne glede na določbo iz prejšnjega odstavka se v imenu prodajalne, obrata, gostinskega in drugega lokala ali drugega poslovnega prostora lahko uporabljajo besede v tujem jeziku, če so enake v tujini registrirani firmi ali njeni blagovni znamki.«

Obenem se predlaga tudi dodatna določba, in sicer kot 18.a člen (imena blagovnih znamk in izdelkov), ki bi se glasil: »(1) Imena blagovnih znamk, izdelkov in storitev gospodarskih subjektov, ki so registrirani v Republiki Sloveniji in se ponujajo oziroma prodajajo na območju Republike Slovenije, so v slovenščini.«

Predloga sprememb in dopolnitev sledita cilju, da se slovenska jezikovna krajina oddalji od prepogosto slabe angleščine v imenih lokalov, izdelkov in storitev, ki so v prvi vrsti namenjeni slovenskim uporabnikom, kot npr. fitness z imenom Golden Gloves Gym, piva slovenskih proizvajalcev z izključno angleškimi imeni, Pivovarna Pelicon iz Ajdovščine npr. ponuja izdelke Yes Boss, The 3rd Pill, Out of China itd., pri katerih so tudi kratki opisi zgolj v angleščini, npr. (hoppy red ale). Imena izdelkov (Big Mac) in blagovnih znamk (Kinder Surprise, Samsonite), v tujini registriranih podjetij (McDonald's) ostajajo nespremenjena in so lahko tudi imena lokalov v njihovi posesti.

Predlaga se tudi sprememba 19. člena (navodilo), in sicer da bi se glasil: »Beseda ali besedna zveza se pojmuje kot slovenska, če jo kot slovensko navaja vsaj en dokončan in javno objavljen slovar slovenskega jezika ali njegov zaključen del. Besedna zveza se pojmuje kot slovenska tudi, če jo sestavljajo slovenske besede, upoštevajoč pravila jezikovne rabe, ki so zapisana v dokončanih in javno objavljenih slovnica in priročnikih, ki opisujejo slovenski jezik.«

Za uresničevanje teh členov naj se smiselno določi tržna inšpekcija in globe. Določi naj se prehodno obdobje enega leta, v katerem morajo gospodarski subjekti uresničiti sprejeta določila. Trenutno je razlaga, kaj je slovenska beseda ali besedna zveza, prepuščena navodilom vsakokratnega ministra za kulturo. Ker je slovenščina slovarsko in slovnično razvit jezik, pri čemer so v tiskani in digitalni obliki dostopni mnogi slovarji knjižnega standarda, vključno s številnimi področnimi terminologijami, ob teh pa tudi zgodovinski in narečni slovarji, bi kazalo arbitrarnost aktualne oblasti zamenjati s strokovno utemeljenimi priročniki, ki so dovolj široki in liberalni, da obsegajo tudi vse širši javnosti razumljive izvorno tuje besede (npr. guacamole) in besedne zveze (npr. fast food), obenem pa dopuščajo tudi narečne izraze tipa

güjžina, ki so bili doslej sistematično spregledani in torej protizakoniti, čeprav so slovenski.

Obenem bi bilo treba tudi urediti zakonsko podlago za verifikacijo pravilnosti zapisa v brajici, zaradi česar bi bilo treba odpreti 7. člen trenutno veljavnega zakona tako, da bi se dodal nov 2. odstavek, ki bi se glasil: »Znanje slovenščine v obliki prilagojenega točkovnega zapisa za osebe z okvaro vida preverja reprezentativna invalidska organizacija za osebe z okvaro vida.« Zveza društev slepih in slabovidnih Slovenije je trenutno reprezentativna invalidska organizacija, ki izpolnjuje zadevne pogoje iz Zakona o invalidskih organizacijah, pri čemer pa bi lahko nastala še kakšna druga organizacija. Poleg tega pa bi dikcija uzakonila že uveljavljeni nalogi, ki ju Zveza že opravlja, in sicer za Agencijo za zdravila RS verificira pravilnost zapisov naziva zdravila in količino učinkovin v brajici na kartonski embalaži farmacevtskih družb ter dobavlja slepim in slabovidnim medicinsko tehnični pripomoček za branje in pisanje brajice (brajevo vrstico in brajev pisalni stroj). Nujnost ureditve te dejavnosti je izpostavil tudi Zavod za zdravstveno zavarovanje.

Komisija ugotavlja, da predlog zakona sledi cilju po digitalizaciji slovenske jezikovne krajine, saj je nujna ustrezna in varovana jezikovna prilagoditev digitalizaciji produktov in storitev, ki jih ponujajo številni globalni in domači ponudniki. Vendar pa komisija poudarja, da je treba opozorila področnih strokovnjakov – jezikoslovcev in uporabnikov, kot so to npr. slepi in slabovidni, ki so bila sicer izpostavljena že na začetku oblikovanja predloga zakona in kasneje tudi v javni razpravi, upoštevati v prihodnjih spremembah zakona. Komisija zato poziva pristojno Ministrstvo za kulturo, da čimprej v sodelovanju s strokovno in zainteresirano javnosti omogoči ponovno celovito razpravo o vseh zaznanih nedoslednostih in pomanjkljivostih zakona, na katere strokovnjaki že več let opozarjajo, ter pripravi ustrezne spremembe in dopolnitve zakona. Komisija poudarja, da je treba skladno s proklamacijo vsakokratne Vlade oz. odločevalcev o izjemnem pomenu zaščite in razvoja slovenskega jezika to zavezo ustrezno pravno ubesediti in pripraviti sodoben Zakon o javni rabi slovenščine, obenem pa vzpostaviti ukrepe, da bo slovenščina dosledno prednostno in celovito zastopana v celotnem javnem komunikacijskem omrežju, elektronskih napravah in v celotnem javnem jezikovnem digitalnem okolju oz. pri različnih digitalnih storitvah.

* * *

Za poročevalca je bil določen državni svetnik Jože Školč.

Predsednik
Branimir Štrukelj, l.r.